

11. Impacturi din exterior: criza din Rusia și economia Moldovei

Criza financiară din Rusia din august 1998 a afectat mai multe țări aflate în tranziție spre economia de piață, chiar și acelea care au realizat stabilizarea economică, liberalizarea și schimbările structurale, cum sunt de exemplu țările baltice. Pentru câteva luni Moldova a rezistat tulburărilor financiare din țările vecine, fiind totuși incapabilă să respecte cerințele impuse de organismele financiare internaționale și donatorii bilaterali pentru a obține asistența foarte necesară, cedând în fața presiunii asupra contului curent al Balanței de Plăți. Leul moldovenesc s-a devalorizat puternic și țara a fost aproape de colaps internațional. După 7 ani de transformări structurale și măsuri pentru stabilizarea macroeconomică efectele crizei din Rusia au fost mai mult asemănătoare celor din Ucraina, decât celor din țările baltice, fără a mai vorbi de țările grupului de la Vyshegrad.

Cauzele crizei din Rusia sunt subiectul unor investigații intense. Cauza principală este pierderea încrederii investitorilor financieri în Rusia, precedată de pierderea de către Guvernul Rusiei a capacităților de onorare a obligațiunilor pentru hârtiile de valoare de stat (HVS) și creșterea pericolului colapsului și devalorizării. Pe lângă aceste cauze au mai fost și slăbiciunea structurală a sectorului bancar din Rusia, diminuarea costului activelor la bursă, reducerea veniturilor din exportul produselor petroliere, precum și creșterea riscului pe piețele financiare mondiale urmată de colapsul dramatic al unor țări asiatice, foarte dinamice până la criză.

Totodată, ca rădăcină a crizelor au fost o serie de programe de stabilizare nereușite și suspendate, incapacitatea Rusiei de a micșora necesitățile în finanțe publice, pe de o parte, și lipsa sau/și insuccesul majorității reformelor structurale, inclusiv privatizarea, restructurarea întreprinderilor de stat, dezvoltarea lentă și coruptă a sectorului privat, insuccesul programelor de economisire a energiei, lipsa reformelor în sectorul agrar și creșterea considerabilă a salariilor, mai mare ca în alte țări ale CSI. Toate acestea nu au fost justificate de indicatorii productivității sau lichiditatea ameliorată a sectorului întreprinderilor, dar realizate din considerente politice.

Deoarece exportul către Rusia reprezintă circa 60 la sută din exportul total al Moldovei, importurile din Rusia – circa 40 la sută din total, rezultatele pe termen scurt au fost inversarea surplusului de export către Rusia, în special deoarece importurile din Rusia sunt gazele, produsele petroliere, care au o elasticitate la preț redusă, iar exporturile către Rusia sunt produsele alimentare și agricole, la care competiția la prețuri este mare și, luând în considerare aprecierea anterioară a leului, marja profiturilor exportatorilor este mică.

Mai mult decât atât, elasticitatea scăzută a prețurilor la importurile din Rusia înseamnă o povară adițională asupra traficului la frontieră cu Ucraina, care este de asemenea un partener comercial important pentru Moldova, dar care parcurge o perioadă de criză financiară poate mai dificilă decât Rusia. Poate oare Moldova asana aceste șocuri externe și ce trebuie să facă pentru aceasta?

În primul rând, notăm că în unele domenii stabilizarea macroeconomică în Moldova, după 7 ani de reforme, pare a fi mai solidă decât în Rusia și Ucraina. Cerințele financiare publice ale Moldovei sunt mai mici decât în cele două țări, precum și dobânzile la hârtiile de valoare și costul deservirii datoriei publice. De asemenea un alt component “puternic” al cheltuielilor publice este proporția mică a acestora în PIB.

Este corect ca deficitul bugetar (luând în considerare și datoriile creditoare ale bugetului) să fie ieșit de sub control, cu datorii la plata pensiilor și salariilor în sectorul bugetar de două ori mai mari decât deficitul de casă al bugetului, deși noul Guvern a prevăzut această problemă în bugetul anului 1999.

Mult mai important, pe lângă stabilitatea financiară, un pachet de măsuri structurale a fost bine elaborat și coordonat între partenerii de coaliție guvernamentală și cu organismele financiare internaționale. Fiind aprobat acest pachet de acțiuni, Moldova poate beneficia imediat de asistență din partea FMI în sumă de 28 milioane USD și 30 milioane USD de la Banca Mondială. Suma acordată până acum Moldovei este relativ neînsemnată din punct de vedere al donatorilor, aceasta putând acorda țării o posibilitate de a realiza reformele incluse în pachetul de măsuri, chiar dacă termenele de executare par a fi destul de mari.

Pachetul necesar de măsuri privind stabilizarea situației financiare în Moldova a fost deja prezentat de vice-prim ministrul Ion Sturza în Parlament la 10 septembrie 1998. El include printre altele și: i) introducerea unei supra-taxă temporare de 5 % la importuri; ii) introducerea prețurilor de referință la tranzacțiile de export și import (pentru calcularea obligațiunilor fiscale *ad valorem*); iii) eliminarea perioadelor de grație la achitarea accizelor pentru produsele petroliere (în scopul eliminării evaziunii fiscale); iv) reeșalonarea creditelor acordate sectorului întreprinderilor de către băncile comerciale sub garanți guvernamentale (în scopul amânării cerințelor băncilor de rambursare a creditelor); v) măsuri speciale *vis-à-vis* de întreprinderile care nu rambursează creditele obținute direct de la buget (precum blocarea conturilor, confiscarea activelor, etc.; 1 miliard lei de astfel de credite a fost acordată în perioada anilor 1992 și 1997); vi) eliminarea creditelor tehnice de la buget; vii) anularea sumei de 22 milioane lei credite producătorilor agrari; și reducerea cu 20 la sută a cheltuielilor bugetare. Toate acestea vor economisi 200 milioane lei la buget.

Stabilizarea financiară va fi redobândită prin următoarele măsuri adiționale: i) protecția rezervelor valutare prin restricționarea transferurilor de valută (introducerea limitei lunare de 5000 dolari SUA pentru scoaterea din țară; solicitarea autorizației de la Banca Națională pentru transferurile ne comerciale efectuate de agenții economici; restructurarea operațiunilor cu valuta străină și majorarea fondurilor statutare pentru birourile de schimb valutar; ii) menținerea lichidității sectorului bancar prin obligarea ca HVS să fie deservite de Ministerul Finanțelor și procurate prin operații deschise pe piață; și recomandarea băncilor comerciale de a reeșalona rambursarea creditelor acordate agenților economici orientați spre piețele din Rusia, Belarusi și Ucraina; iii) menținerea stabilității pe piața HVS. În același timp, pentru acordarea unei asistențe populației, este necesar ca toate veniturile bugetare să fie orientate pentru achitarea salariilor, pensiilor și pregătirea pentru perioada de iarnă.

Pe lângă realizările din privatizare și restructurarea sectorului întreprinderilor (majoritatea întreprinderilor deja privatizate sunt incluse), și dezvoltarea mai puțin coruptă a sectorului privat, inclusiv o adevărată liberalizare a operațiilor sale, una din cele mai importante schimbări a pachetului elaborat de Guvern include i) promovarea urgentă a reformei pensiilor, ii) implementarea reformei teritorial – administrative, iii) amendamente în Codul funciar, și iv) restructurarea sectorului energetic.

Referitor la restructurarea și privatizarea sectorului energetic reducerea consumului de resurse energetice pe unitate de produs va fi extrem de importantă pentru diminuarea energo-intensității PIB și, mai mult decât atât, pentru ameliorarea balanței comerciale a Moldovei.

Aceasta printre altele necesită majorarea programată fără întârziere a tarifelor la gaze, electricitate și căldură până la costurile lor de livrare (însă aici trebuie să fie prevăzute și măsuri de protecție socială). Această măsură este destul de importantă, însă reprezintă totuși o acțiune pe termen mediu.

Accelerarea restructurării sectorului energetic și demonopolizarea și privatizarea lui trebuie să meargă mult mai departe de legile deja adoptate – cu privire la gaze, cu privire la energia electrică. Separat de acestea legea cu privire la conservarea energiei și legea cu privire la posibilitatea privatizării individuale a întreprinderilor energetice trebuie adoptate cât mai rapid. Alte măsuri trasate de guvern sunt i) asumarea de către guvern a datoriilor a opt întreprinderi din sectorul energetic pe cale de privatizare; ii) acorduri – memoranduri cu întreprinderile sectorului energetic; iii) anularea operațiunilor de decontări reciproce cu sectorul energetic; iv) eliminarea tranzațiilor barter la achitarea serviciilor energetice; v) atragerea agenților economici la colectarea plăților către sectorul energetic; vi) reexaminarea personalului de conducere în sectorul energetic; vii) stabilirea responsabilității pentru conducătorii unităților bugetare pentru supraconsumul de resurse energetice.

Referitor la sectorul agrar, este util de notat că circa 55 la sută din totalul exporturilor constituie: produse alimentare, băuturi și tutun, 8,5 % animale vii, produse animaliere și carne neprelucrată și 8,6 % legume și fructe proaspete (structura exporturilor din 1997). Adică exportul produselor agricole prelucrate și neprelucrate reprezintă împreună 72 % din total exporturi (peste 83 % din total exporturi către CSI). Accelerarea privatizării în sectorul agrar și a întreprinderilor de prelucrare, limitarea barierelor birocratice *vis-à-vis* de restructurarea și modernizarea sectorului privat, facilitarea accesului acestora către tehnologii și piețe noi va îmbunătăți potențialul lor de export și va asigura standarde mai înalte de viață în Moldova. Cu atât mai mult cu cât ajustările anunțate mai sus în Codul funciar au fost deja adoptate în septembrie de Parlament, însă restructurarea agriculturii și industriei de prelucrare abia a demarat în Moldova.

În fine, poate fi constatat că după 7 ani de reforme Moldova a reușit unele măsuri de stabilizare macroeconomică și o reducere considerabilă a nivelului inflației. Până ce, nesusținută de măsuri pe termen mediu care ar face disciplina financiară durabilă și nici de rezultate satisfăcătoare în privința reformei structurale, economia Moldovei se retrage înapoi pe traiectoria de dezvoltare ce poate în curând diminua realizările obținute.

În sensul stabilizării macroeconomice și restabilirea echilibrului pe termen scurt a contului curent a Balanței de Plăți chiar și o asistență neînsemnată din partea FMI și BM va fi suficientă, presupunând că măsurile pe termen mediu vor asigura echilibrul fiscal și implementarea reformelor structurale. De fapt asistența FMI și a BM este condiționată de implementarea lor. Chiar dacă asistența lor nu va fi condiționată de aceste reforme, ele sunt imperioase pentru încheierea cu succes a transformării Moldovei într-o economie de piață.